JULIANE KOKOTT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2018. április 12.[1]

C-115/17. sz. ügy

Administration des douanes et droits indirects
és
Etablissement national des produits de l'agriculture et de la mer (FranceAgriMer)
kontra
Hubert Clergeau és társai

(a Cour de cassation [semmítőszék, Franciaország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elve – Az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondata – Export-visszatérítések – Egyes csontozott marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítések – Különleges export-visszatérítés jogosulatlan megszerzése csalással vagy hamis nyilatkozatok tételével azon áruk jellegéről, amelyekhez kapcsolódóan a visszatérítést kérik – Áruk, amelyek a hamis nyilatkozatétel időpontjában nem tartoztak a különleges export-visszatérítés uniós jogi szabályozása alá, később azonban egy jogszabály-módosítás annak tárgyi hatály alá vonta azokat"

I. Bevezetés

1. Büntethető-e egy olyan személy, aki az általa exportált árukra az Európai Unió költségvetéséből jogosulatlan támogatás szerzése céljából hamis nyilatkozatokat tett, amennyiben a ténylegesen exportált áruk a cselekmény elkövetése idején nem voltak támogathatók, azonban a vonatkozó rendelkezések elkövetést követő módosítása nyomán támogathatóvá váltak?

2. A Bíróságot e kérdés vizsgálatára az Európai Unió Alapjogi Chartájára tekintettel kérték. A Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondata rögzíti a számottevő gyakorlati jelentőséggel bíró alapjog, az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elvét (*lex mitior*), amely értelmezésével és alkalmazásával a Bíróság már számos esetben foglalkozott.[2]

3. Jelen ügy hátterében egy komoly húsbotrány áll, amely nagyobb figyelmet kapott Franciaországban.[3] Az alapeljárás vádlottjai a hatáskörrel rendelkező hatóságok számára hamisan jelentettek be harmadik országba történő kivitelre szánt marhahúst, vagy ahhoz segítséget nyújtottak. Ezáltal az a vállalkozás, amelyben a vádlottak dolgoztak, a marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítések formájában

1 Eredeti nyelv: német.

2 Különösen említést érdemel e tekintetben a 2005. május 3-i Berlusconi és társai ítélet (C-387/02, C-391/02 és C-403/02, EU:C:2005:270). Lásd ezenkívül a – kifejezetten agrárjogi tárgyú –: 2004. július 1-jei Gerken ítélet (C-295/02, EU:C:2004:400, 61. pont); 2007. március 8-i Campina ítélet (C-45/06, EU:C:2007:154, 32. és 40. pont); 2012. október 4-i Société ED & F Man Alcohols ítélet (C-669/11, EU:C:2012:618, 52. pont).

3 Pierre-Marie Lemaire például úgy számol be róla „Clergeau: tambouille et carambouille" cím alatt a francia *Sud Ouest* napilap 2013. október 2-i számában: „vaste escroquerie présumée aux fonds agricoles européens".

pénzügyi támogatásban részesült az Unió költségvetéséből, noha az exportált húsdarabtípus annak idején nem jogosított az európai adófizetők által finanszírozott export-visszatérítésre. Az ilyen húsféleségre tekintettel csak egy későbbi uniós szintű jogszabály-módosítás következtében vált lehetővé az európai támogatásban való részesülés.

4. Éppen erre a későbbi módosításra hivatkoznak a vádlottak, és a felmentésüket kérik. Ezzel szemben a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok abból indulnak ki, hogy az annak idején tett hamis nyilatkozat a szóban forgó húsdarabokat illetően hamis nyilatkozat volt és maradt, amely mint ilyen büntetendő, függetlenül attól, hogy az azzal összefüggő uniós jogi támogatási szabályozás időközben megváltozott-e.

5. A jelen ügyben hozandó ítéletével a Bíróság jelentős hozzájárulást adhat a szankciós mechanizmusok gyakorlati kezeléséhez, amely a tagállamok szintjén hivatott az Európai Unió pénzügyi érdekeinek az EUMSZ 325. cikk értelmében vett védelmére.

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

6. Az ügy uniós jogi hátterét lényegében az Európai Unió Alapjogi Chartája 49. cikkének (1) bekezdése határozza meg. Emellett utalni kell az EUSZ 4. cikk (3) bekezdésére és az EUMSZ 325. cikk (1) bekezdésére, valamint a 966/2012/EU, Euratom,[4] az 1964/82/EGK,[5] a 2469/97/EK[6] és az 1359/2007/EK[7] rendeletekre. Ezzel szemben az egyes eljárási résztvevők által említett 2988/95/EK, Euratom rendelet[8] nem releváns, mivel az az Unió pénzügyi érdekeinek védelmét szolgáló közigazgatási, nem pedig a büntetőjogi szankciókkal kapcsolatos.

1. Az elsődleges jog

7. A büntetések törvényességének elvét az Alapjogi Charta 49. cikkének (1) bekezdése az alábbi szöveggel rögzíti:

„Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely az elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ha valamely bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, az enyhébb büntetést kell alkalmazni.”

4 Az Unió általános költségvetésére alkalmazandó pénzügyi szabályokról és az 1605/2002/EK, Euratom tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2012. október 25-i 966/2012/EU, Euratom európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2012. L 298., 1. o.).

5 Az egyes csontozott marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítésekre vonatkozó feltételek megállapításáról szóló, 1982. július 20-i 1964/82/EGK bizottsági rendelet (HL 1982. L 212., 48. o.; magyar nyelvű különkiadás 3. fejezet, 5. kötet, 146. o.).

6 A szarvasmarhafélék kicsontozott húsának egyes darabjaira nyújtott különleges export-visszatérítésekre vonatkozó feltételek megállapításáról szóló 1964/82/EGK rendelet, az export-visszatérítéshez használt mezőgazdasági termékekhez rendelt nómenklatúra létrehozásáról szóló 3846/87/EGK rendelet és a marha- és borjúhúságazatban a behozatali és kiviteli engedélyekre vonatkozó alkalmazási szabályokról szóló 1445/95/EK rendelet módosításáról szóló, 1997. december 11-i 2469/97/EK bizottsági rendelet (HL 1997. L 341., 8. o.; magyar nyelvű különkiadás 3. fejezet, 22. kötet, 125. o.).

7 Az egyes csontozott marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítésekre vonatkozó feltételek megállapításáról szóló, 2007. november 21-i 1359/2007/EK bizottsági rendelet (HL 2007. L 304., 21. o., helyesbítés: HL 2008. L 11., 23. o.).

8 Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló, 1995. december 18-i 2988/95/EK, Euratom tanácsi rendelet (HL 1995. L 312., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 1. fejezet, 1. kötet, 340. o.).

8. Az EUSZ 4. cikk (3) bekezdése az Unió és a tagállamok közti lojális együttműködés elvét fogalmazza meg:

„Az Unió és a tagállamok a lojális együttműködés elvének megfelelően kölcsönösen tiszteletben tartják és segítik egymást a Szerződésekből eredő feladatok végrehajtásában.

A tagállamok a Szerződésekből, illetve az Unió intézményeinek intézkedéseiből eredő kötelezettségek teljesítésének biztosítása érdekében megteszik a megfelelő általános vagy különös intézkedéseket.

A tagállamok segítik az Uniót feladatainak teljesítésében, és tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti az Unió célkitűzéseinek megvalósítását."

9. Az EUMSZ 325. cikk (1) bekezdésében ezenkívül a következő előírás található az Unió pénzügyi érdekeinek védelmére:

„Az Unió és a tagállamok küzdenek a csalás és az Unió pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység ellen az e cikknek megfelelően meghozandó olyan intézkedésekkel, amelyeknek elrettentő hatásuk van és hathatós védelmet nyújtanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban."

2. A másodlagos jog

a) Az Európai Unió költségvetési rendelete

10. A 966/2012 rendelet az Unió általános költségvetésére alkalmazandó költségvetési rendeletet rögzíti. E rendeletnek „A tagállamokkal megosztott irányítás" címet viselő 59. cikkének (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(2) A tagállamok a költségvetés végrehajtásával kapcsolatos feladatok elvégzése során meghozzák valamennyi, az Unió pénzügyi érdekeinek védelméhez szükséges intézkedést, beleértve a jogalkotási, szabályozási és igazgatási intézkedéseket is, különösen:

[…]

b) megelőzve, felderítve és kijavítva a szabálytalanságokat és csalást.

Az Unió pénzügyi érdekeinek védelme érdekében a tagállamok az arányosság elvét tiszteletben tartva, valamint e cikknek és a vonatkozó ágazatspecifikus szabályoknak megfelelően a tranzakciók reprezentatív és/vagy kockázatalapú mintáin szükség szerint helyszíni vizsgálatokat is magukban foglaló előzetes és utólagos kontrollokat végeznek. Emellett visszafizettetik a jogosulatlanul kifizetett összegeket, és amennyiben szükséges, bírósági eljárásokat indítanak.

A tagállamok az ágazatspecifikus szabályoknak és a nemzeti jogszabályok különös rendelkezéseinek megfelelő, hatékony, visszatartó erejű és arányos szankciókkal sújtják a végső kedvezményezetteket.

[…]"

b) A csontozott marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítések

11. Az Európai Unióból harmadik országokba kivitt egyes csontozott marhahúsokra nyújtott különleges export-visszatérítések feltételei az évek folyamán többször változtak. Először az 1964/82 rendelet fektette le a feltételeket, amelyeket később a 2469/97 rendelet módosított és végül egységes szerkezetben az 1359/2007 rendelet vett át.

– Az 1964/82 rendelet eredeti változata

12. Az 1964/82 rendelet 1. cikkének (1) bekezdése eredetileg a következő rendelkezést tartalmazta:

„A kifejlett hímivarú szarvasmarha friss vagy hűtött hátulsó negyedeiből származó, külön csomagolt, csontozott darabok jogosultak különleges export-visszatérítésre, ha megfelelnek e rendelet feltételeinek.”

13. E rendelkezésre az 1964/82 rendelet második preambulumbekezdése ad magyarázatot:

„A piaci helyzet, a marha- és borjúhúságazat gazdasági helyzete és az ágazat egyes termékei forgalmazásának kiterjedése miatt meg kell határozni az e termékekre vonatkozó különleges export-visszatérítések kifizetését szabályozó feltételeket. Különösen meg kell állapítani a hímivarú szarvasmarha negyedeinek kicsontozásával előállított egyes darabokra vonatkozó feltételeket.”

– Az 1964/82 rendelet módosított változata

14. 1997 végén elfogadták az 1964/82 rendelet 1. cikke (1) bekezdésének módosított változatát:

„A kifejlett hímivarú szarvasmarhák elülső és hátulsó negyedéből származó friss és hűtött, egyenként csomagolt, csontozott, legalább 55% vagy nagyobb átlagos színhústartalommal rendelkező darabok külön export-visszatérítésre jogosultak.”

15. Az 1964/82 rendelet 1. cikke (1) bekezdésének utolsó változata a 2469/97 rendeletre vezethető vissza. Hatálybalépését a 4. cikke a következőképpen szabályozta:

„Ez a rendelet 1998. január 19-én lép hatályba.

Ez a rendelet azokra a műveletekre vonatkozik, amelyek vonatkozásában elfogadják a rendelet hatálybalépésének napjától kibocsátott kiviteli engedélyhez csatolt, a 3665/87/EGK rendelet 3. cikkének (1) bekezdésében vagy a 25. cikk (1) bekezdésében említett nyilatkozatot.”

16. A 2469/97 rendelettel megalkotott új szabályozás indokairól e rendelet második preambulumbekezdése nyújt magyarázatot:

„mivel a többoldalú kereskedelmi tárgyalások Uruguayi Fordulóján kötött Mezőgazdasági Megállapodás végrehajtását követően be kell vezetni azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a harmadik országokba irányuló export esetén kedvezményre jogosult marha- és borjúhústermékek körének pontosabb meghatározását; mivel a kifejlett hímivarú szarvasmarhák elülső negyedeiből származó csontozott darabokra vonatkozó különleges visszatérítés bevezetése megfelelne ennek a célnak; mivel ezért az 1964/82/EGK rendeletben meghatározott intézkedéseket ezekre a termékekre is ki kell terjeszteni;”

– *Az 1359/2007 rendelet*

17. Jelenleg az 1359/2007 rendelet 1. cikke az irányadó, a következő szöveggel:

„A kifejlett hímivarú szarvasmarhák elülső és hátulsó negyedéből származó friss és hűtött, egyenként csomagolt, csontozott, legalább 55% vagy nagyobb átlagos színhústartalommal rendelkező darabok külön export-visszatérítésre jogosultak.”

18. Az 1359/2007 rendelet a 11. és 12. cikke szerint 2008. január 1-jén lépett hatályba, és ugyanazon nappal hatályon kívül helyezte az 1964/82/EGK rendeletet. A rendelet módosításainak nagy számára való tekintettel a rendelet kodifikált változata az (1) preambulumbekezdésének bizonysága szerint az áttekinthetőséget és az érthetőséget szolgálja.

19. Az 1359/2007 rendelet (3) preambulumbekezdése értelmében:

„A piaci helyzet, a marha- és borjúhúságazat gazdasági helyzete és az ágazat egyes termékei forgalmazásának kiterjedése miatt meg kell határozni az e termékekre vonatkozó különleges export-visszatérítések kifizetését szabályozó feltételeket. Különösen meg kell állapítani a hímivarú szarvasmarha negyedeinek kicsontozásával előállított egyes darabokra vonatkozó feltételeket.”

B. A nemzeti jog

20. A francia vámkódex [9] 426. cikke, amely már a vitatott cselekmények elkövetésének időpontjában is hatályos volt, a következőképpen rendelkezik:

„Áruk bejelentés nélküli behozatalának és kivitelének minősül

[…]

4. a hamis nyilatkozattétel vagy csalás, amely révén a behozatallal vagy kivitellel összefüggésben teljes vagy részbeni visszatérítést, mentességet, díjcsökkentést vagy bármilyen előnyt kívánnak elérni vagy érnek el, a minőségre vagy a csomagolásra vonatkozó előírások megsértése kivételével, amennyiben e jogsértések útján visszatérítést, mentességet, díjcsökkentést vagy pénzügyi előnyt nem kívánnak elérni vagy nem érnek el;

[…]”

21. A francia vámkódex 414. cikkéből az következik továbbá, hogy az áruk bejelentés nélküli behozatala és kivitele három évig terjedő szabadságvesztéssel és különböző vagyoni jellegű mellékbüntetésekkel büntetendő.

22. Végül a francia büntető törvénykönyv 112-1. cikke [10] a büntetések törvényességének elvét a következőképpen határozza meg:

„Csak olyan cselekmény büntetendő, amelyet törvény az elkövetés idején büntetni rendelt.

Csak olyan büntetéseket lehet kiszabni, amelyekről az elkövetés idején törvény rendelkezett.

Az új szabályokat kell ugyanakkor alkalmazni, ha a hatálybalépésük előtt elkövetett, jogerősen el nem bírált cselekmény az új büntető törvény szerint enyhébben bírálandó el.”

9 Code des douanes.

10 Code pénal.

III. A tényállás és az alapeljárás

23. Az alapügy összesen kilenc vádlottjával szemben büntetőeljárás van folyamatban a francia bíróságok előtt egy vámjogi bűncselekmény miatt, amelyet a vád szerint tettesként, illetve bűnsegédként követtek el. A vád lényege, hogy a vádlottak 1987 és 1992 között hamis vámáru-nyilatkozatok és csalás eredményeképp magasabb marhahúsra vonatkozó export-visszatérítéshez juttatták a Clergeau SA[11] francia vállalkozást, mint amelyre az az elkövetéskor az uniós jog alapján jogosult lett volna.

24. A vádlottak terhére konkrétan azt róják, hogy csalárd szándékkal kifejlett hímivarú szarvasmarha *elülső negyedeiből származó* marhahúst *hátulsó negyedekből származó* marhahúsnak vallottak hamisan. A kérdéses időszakban ugyanakkor az elülső negyedekből származó marhahús – szemben a hátulsó negyedekből származó marhahússal – még nem tartozott az export-visszatérítésekre vonatkozó uniós jogi szabályozás hatálya alá, hanem azt csak egy későbbi időponttól – 1998. január 19-től – vonták az alá.

25. A büntetőeljárásban a francia állam oldalán részt vesz az Administration des douanes et droits indirects[12] (Administration des douanes), valamint – magánfélként – az Établissement national des produits de l'Agriculture et de la Mer[13] (FranceAgriMer). Ez utóbbi felelős az agrártámogatásokkal kapcsolatos uniós jogi előírások végrehajtásáért és azok ellenőrzéséért.

26. 2013. december 3-i ítéletében a Tribunal correctionnel de La Rochelle[14] az összes vádlottat felmentette, és ennek során az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elvére hivatkozott, mivel ma már nemcsak a hátulsó negyedekből származó, hanem az elülső negyedekből származó marhahús is az export-visszatérítésekre vonatkozó uniós jogi előírások hatálya alá tartozik. Ezt az ítéletet másodfokon a Cour d'appel de Poitiers[15] 2015. március 13-i ítélete helybenhagyta. Az Administration des douanes[16] és a FranceAgriMer felülvizsgálati kérelmére a büntetőeljárás jelenleg a francia Cour de cassation[17] büntető tanácsa előtt van folyamatban a fellebbezés alapján hozott ítélet jogszerűségének felülvizsgálata céljából.

IV. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem és a Bíróság előtti eljárás

27. A Cour de cassation (semmítőszék, Franciaország) 2016. november 23-i, 2017. március 6-án érkezett ítéletével az EUMSZ 267. cikk alapján az alábbi kérdést terjesztette előzetes döntéshozatal céljából a Bíróság elé:

Úgy kell-e értelmezni az Európai Unió Alapjogi Chartájának 49. cikkét, hogy azzal ellentétes, ha valamely személyt azért ítélnek el, mert export-visszatérítés jogosulatlan megszerzése érdekében különböző cselekményeket követett el, vagy hamis nyilatkozatokat tett azon áruk jellegéről, amelyekhez kapcsolódóan a visszatérítést kérte, amennyiben a szabályozás a tényállás megvalósulását követően úgy módosult, hogy a visszatérítési jogosultság az adott személy által ténylegesen exportált árukra is vonatkozik?

11 A francia kormány közlése szerint egy olyan vállalkozásról van szó, amely húsfelvásárlással és -értékesítéssel, -szállítással, valamint -behozatallal és -kivitellel foglalkozik, valamint vágóhídként is működik.

12 Vámhatóság (Franciaország).

13 Mezőgazdasági és Halászati Termékek Nemzeti Hivatala (Franciaország).

14 La Rochelle-i büntetőbíróság (Franciaország).

15 Poitiers-i fellebbviteli bíróság (Franciaország).

16 Pontosabban szólva a Direction nationale du renseignement et des enquètes douanières-ről, a vámcsalási ügyek vizsgálati részlegéről van szó.

17 Semmítőszék (Franciaország).

28. A kérdést előterjesztő bíróság a Bíróság eljárási szabályzatának 101. cikke szerinti felvilágosításkérésre kiegészítésképpen kifejtette, hogy az alapeljárás vádlottjai ellen hamis nyilatkozattétel és csalás miatt emeltek vádat, amely teljes vagy részbeni visszatérítésre, mentességre, díjcsökkentésre vagy exporttal összefüggő bármely egyéb előny megszerzésére irányult.

29. A Bíróság előtti eljárásban az alapeljárás négy vádlottja [18] közös beadványt nyújtott be, ezenkívül a francia, a görög és az osztrák kormány, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket. Az osztrák kormány kivételével ugyanezen eljárási résztvevők a 2018. február 28-i tárgyaláson is részt vettek.

V. A jogkérdésről

30. Előzetes döntéshozatali kérelmével a Cour de cassation (semmítőszék) az Európai Unió Alapjogi Chartája 49. cikke (1) bekezdése harmadik mondatának értelmezését kéri a Bíróságtól, amely uniós szinten rögzíti az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elvét.

31. Az alapeljárás vádlottjai attól tartanak, hogy a Charta 49. cikke (1) bekezdése harmadik mondatában foglalt jogaikat feláldozzák az Unió pénzügyi érdekeit megkárosító csalások elleni lehető leghatékonyabb fellépés oltárán. Ez a félelem ugyanakkor megalapozatlan. Magától értetődő, hogy az Unió pénzügyi érdekeinek védelmét csak jogállami eszközökkel lehet elérni. [19] Ennek megfelelően mindenki, aki egy uniós jogban szabályozott tényállás alapján büntetőjogi felelősségre vonás alatt áll, jogosult a Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondatában rögzített alapvető eljárási garanciára, és senki sem foszthatja meg a vádlottakat az abból fakadó jogokban részesüléstől. Jelen ügyben ugyanakkor tisztázandó, hogy mi a pontos tartalma az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása elvének.

Az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdése harmadik mondatának alkalmazhatósága

32. A Charta az 51. cikkének (1) bekezdése alapján alkalmazandó a jelen ügyben, mivel az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása elvének kérdése az uniós jog tagállami hatóságok általi végrehajtásával kapcsolatban áll fenn. E hatóságok foglalkoznak az Európai Unió marhahúsra vonatkozó export-visszatérítéseinek a kifizetésével és felügyeletével, és ennek során az Unió pénzügyi érdekeit kell védelmezniük, hatékony, arányos és elrettentő szankciókkal is (az EUSZ 4. cikk (3) bekezdése, az EUMSZ 325. cikk (1) bekezdése és a 966/2012 rendelet 59. cikkének (2) bekezdése). [20]

33. Az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdése harmadik mondatának alkalmazásával mellesleg nem áll ellentétben az sem, hogy a francia igazságszolgáltatás által jelen ügyben üldözött cselekmények 2009. december 1-jét megelőzően történtek, azaz azon napot megelőzően, amikor a Charta a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével jogi kötőerőt és alkotmányos rangot kapott (lásd különösen az

18 Clergeau, Labrousse, Bouchet és Matrat vádlottakról van szó.

19 A közelmúltból ebben a szellemben lásd: 2017. december 5-i M.A.S. és M.B. ítélet (C-42/17, EU:C:2017:936, 48., 51. és 52. pont).

20 Lásd ugyanebben az értelemben a hozzáadottérték-adózással kapcsolatos szabálytalanságok büntetőjogi szankcionálását illetően: 2013. február 26-i Åkerberg Fransson ítélet (C-617/10, EU:C:2013:105, különösen a 27. és 28. pont); 2017. december 5-i M.A.S. és M.B. ítélet (C-42/17, EU:C:2017:936, 52. pont).

EUSZ 6. cikk (1) bekezdését). A Charta értelmezendő rendelkezése ugyanis egy általános uniós jogi elvet rögzít, amely már a hatálybalépése előtt a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak részét képezte,[21] illetve az általuk kötött nemzetközi szerződéseken alapult,[22] és amelyet a Bíróság többször elismert.[23]

A büntetőjogi és büntetőjogon kívüli szabályok kölcsönhatása

34. Azok a különleges nehézségek, amelyekkel a francia semmítőszék ezen alapelv értelmezése és alkalmazása vonatkozásában a jelen ügyben szembesül,[24] végső soron a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli szabályok kölcsönhatásán alapulnak.

35. Magát a büntetőjogi szabályt a belső jog tartalmazza, és arra korlátozódik, hogy büntetéssel fenyegesse a jogosulatlan pénzügyi előnyhöz jutás érdekében tett hamis nyilatkozatot és csalást (a francia vámkódex 426. cikkének 4. pontja). Az azonban, hogy mi minősül ilyen jogosulatlan előnynek, csak egy büntetőjogon kívüli, uniós agrár-, illetve külgazdasági jogi szabályból következik – a jelen esetben a marhahúsra vonatkozó különleges export-visszatérítésekre vonatkozó szabályozásból.

36. Míg a büntetőjogi szabály a francia vámkódex 426. cikkének 4. pontjában változatlan maradt, a büntetőjogon kívüli uniós jogi szabály az idők folyamán változott: export-visszatérítés ugyanis eredetileg, az 1964/82 rendelet 1. cikkének (1) bekezdése alapján kizárólag a hátulsó negyedekből származó marhahús esetében jött szóba, ám 1998. január 19-től, a 2469/97 rendelet általi módosítások következtében az elülső negyedekből származó marhahús is támogathatóvá vált; ez utóbbi jogi helyzetet kodifikálta később az 1359/2007 rendelet 1. cikke, és ez hatályos jelenleg is.

37. Lehet-e arról beszélni, hogy enyhébb büntető törvény lépett hatályba, ha csak a büntetőjogon kívüli szabály módosult – a jelen esetben az Európai Unió által nyújtott export-visszatérítések keretében támogatható bizonyos árukról szóló –, míg a tényleges büntetőjogi szabály – a jelen esetben a hamis nyilatkozattétel és csalás büntetendőségéről rendelkező – ugyanaz maradt? Lényegében ezzel a kérdéssel szembesül a Bíróság a jelen ügyben.

38. Ennek megválaszolásához az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása elvének célját kell megvizsgálni.

Az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása elvének célja

39. A későbbi, enyhébb büntető törvény alkalmazása a büntetések törvényességének alapvető jelentőségű elve (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) alóli kivétel, minthogy mégis a cselekmény elkövetésének időpontjában hatályos törvénytől különböző törvény kerül alkalmazásra visszamenőleges hatállyal.[25]

21 2005. május 3-i Berlusconi és társai ítélet (C-387/02, C-391/02 és C-403/02, EU:C:2005:270, 68. és 69. pont); 2011. április 28-i El Dridi ítélet (C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, 61. pont); 2012. február 14-i Toshiba Corporation és társai ítélet (C-17/10, EU:C:2012:72, 64. pont); 2016. október 6-i Paoletti és társai ítélet (C-218/15, EU:C:2016:748, 25. pont).

22 Lásd különösen a polgári és politikai jogokról szóló nemzetközi egyezségokmány 15. cikke (1) bekezdésének első mondatát (aláírásra megnyitva: 1966. december 19., *UN Treaty Series*, 999. kötet, 171. o.). Ezenkívül az ítélkezési gyakorlat alapján az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elve az EJEE 7. cikkébe is beleértendő; lásd e tekintetben az EJEE (nagytanács) 2009. szeptember 17-i Scoppola/Olaszország ítélete (2. sz.) (10249/03. számú panasz, CE:ECHR:2009:0917JUD001024903, 108. és 109. pont).

23 Lásd még a fenti 2. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

24 Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a semmítőszék tanácsa 2016. november 18-án, tehát pár nappal a jelen esetben előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem előtt az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának uniós alapelvéhez kapcsolódó hasonló kérdéssel foglalkozott, mindazonáltal az akkor eldöntött jogvitát nem terjesztette az EUMSZ 267. cikk szerint a Bíróság elé (15-21.438. sz. ítélet, ECLI:FR:CCASS:2016:AP00630).

25 Lásd e tekintetben: a Berlusconi és társai egyesített ügyekre (C-387/02, C-391/02 és C-403/02, EU:C:2004:624, 159. pont) és a Toshiba Corporation és társai ügyre vonatkozó főtanácsnoki indítványaim (C-17/10, EU:C:2011:552, 60. pont).

40. Ez a kivétel végső soron méltányossági megfontolásokon alapul.[26] Az enyhébb büntető törvény visszamenőleges hatályú alkalmazása azon a megfontoláson alapul, hogy a vádlottat ne ítéljék el olyan magatartás miatt, amely a jogalkotó (megváltozott) nézete szerint a büntetőeljárás időpontjában már egyáltalán nem büntetendő. Ily módon a vádlott javára veszik figyelembe a megváltozott jogalkotói értékelést.[27]

41. A jelen ügyben ugyanakkor nem volt szó a jogalkotó megváltozott nézetéről az alapeljárás vádlottjai cselekményének büntetendőségét illetően, sem uniós, sem nemzeti szinten. Erre nagyon is jogosan hivatkozott nem utolsósorban Franciaország és Ausztria.

42. Az olyan hamis nyilatkozat és csalás, amellyel a behozatallal vagy kivitellel kapcsolatban jogosulatlan előnyre törekednek, vagy azt szereznek, a cselekmény elkövetésekor büntetendő volt, és a mai napig változatlanul büntetendő, nem utolsósorban az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme érdekében. A jogalkotónak sohasem volt célja, sem uniós, sem nemzeti szinten, hogy az ilyen csalárd cselekményeket büntetlenül hagyja, vagy bármilyen módon enyhítsen az Unió pénzügyi érdekeinek védelmén.

43. Az Unió szintjén az export-visszatérítésekkel összefüggésben végbement jogszabályváltozások a marhahúsra nyújtott különleges sokkal inkább csupán a vonatkozó agrárjogi szabályok változó piaci helyzethez történő hozzáigazítását jelentették, különös tekintettel a WTO-tárgyalások Uruguayi Fordulójának következtében megváltozott világpiaci helyzetre.[28] Az Európai Unió hatáskörrel rendelkező politikai szervei részéről tehát egy tisztán gazdasági jellegű újraértékelésről volt szó, és nem bizonyos cselekmények büntetendőségének átértékeléséről.

44. Önmagában az a körülmény, hogy jelenleg az export-visszatérítések nyújtására nagyvonalúbb szabályozás irányadó, amely az elülső *és* hátulsó negyedekből származó marhahúsra is kiterjed, nem jelenti azt, hogy a korábbi szabályozás, amely csak a hátulsó negyedekből származó marhahúsra vonatkozott, visszatekintve túl szigorúnak vagy megszorítónak bizonyult volna a jogalkotó szerint. A kérdést előterjesztő bíróság és a Bizottság helytálló megállapítása szerint a különböző piaci helyzetek különböző időszakokban különböző szabályozást igényelnek az Unióból harmadik országokba irányuló agrárexport támogathatóságát illetően. Csak az igényelhet ilyen támogatást, aki termékeivel az adott időpontban irányadó feltételeket teljesíti.

45. E tekintetben a jelen ügy az adójoghoz hasonlít: ott is évről évre változhatnak az adóalanyok által betartandó anyagi adójogi rendelkezések. Aki a 2017. évben valamely adott adót nem fizetett meg, és így pénzügyi előnyre tett szert, nem kerülheti el a büntetőjogi felelősségre vonást azáltal, hogy az érintett adó 2018-tól történt megszüntetésére, az alkalmazandó adómérték csökkenésére vagy az adókötelezettség alóli nagyvonalúbb kivételi szabályokra hivatkozik. Az adóelkerülés abban az időszakban büntetendő és marad büntetendő, amelyre az adókötelezettség vonatkozik.

26 Lásd e tekintetben: a Berlusconi és társai egyesített ügyekre (C-387/02, C-391/02 és C-403/02, EU:C:2004:624, 160. pont) és a Toshiba Corporation és társai ügyre vonatkozó főtanácsnoki indítványaim (C-17/10, EU:C:2011:552, 60. pont).

27 Lásd e tekintetben: a Berlusconi és társai egyesített ügyekre vonatkozó (C-387/02, C-391/02 és C-403/02, EU:C:2004:624, 161. pont) és a Toshiba Corporation és társai ügyre vonatkozó főtanácsnoki indítványaim (C-17/10, EU:C:2011:552, 60. pont); lásd még: 2016. október 6-i Paoletti és társai ítélet (C-218/15, EU:C:2016:748, 27. pont).

28 Lásd e tekintetben a 2469/97 rendelet második preambulumbekezdését és az 1359/2007 rendelet (3) preambulumbekezdését, valamint kiegészítésképpen – az eredeti szabályozásból – az 1964/82 rendelet második preambulumbekezdését. Ezekből nyilvánvaló, hogy a marhahúsra nyújtott különleges export-visszatérítések mindenkori konkrét feltételeinek kialakítása során a piaci helyzet, a marha- és borjúhúságazat gazdasági helyzete és a felvevő piacok voltak irányadóak.

Párhuzamok a Paoletti és társai üggyel

46. Az eljárás néhány résztvevője helyesen hivatkozik arra, hogy bizonyos párhuzamot lehet vonni jelen ügy és a Paoletti és társai ügy között.[29] Az az ügy a harmadik országbeli állampolgárok jogellenes beutazásához és tartózkodásához való segítségnyújtás bűncselekményével volt kapcsolatos. E bűncselekmény a Bíróság álláspontja szerint akkor is büntetőeljárást von maga után, ha az érintett harmadik országbeli állampolgárok időközben a származási országuk Európai Unióba történő belépése okán uniós polgár jogállást szereztek. Az uniós polgárság e megszerzése ugyanis olyan ténybeli helyzet, amely nem módosítja a jogellenes beutazáshoz és tartózkodáshoz való segítségnyújtás vétségének tényállási elemeit.[30]

47. Tény, hogy a jelen ügy és a Paoletti és társai ügy között különbség van a tekintetben, hogy abban egy ténybeli körülmény változott (az uniós polgár jogállás megszerzése az érintett személyek által), a jelen ügyben viszont egy jogi körülmény (az elülső negyedekből származó marhahús támogathatósága). A döntő azonban az, hogy mindkét esetben csupán a *büntetőjogon kívüli körülmények* változtak, míg a kifogásolt magatartás *büntetendősége* (a Paoletti és társai ügyben jogellenes beutazáshoz és tartózkodáshoz való segítségnyújtás, a jelen esetben az áruk kivitelével kapcsolatos hamis nyilatkozattétel vagy csalás) változatlan maradt, és azt nem értékelték újra.

48. Amennyiben elégséges lenne az enyhébb büntető törvény visszamenőleges hatályú alkalmazásának kiváltásához a büntetőjogon kívüli körülmények megváltoztatása, az – mint arra Franciaország és Ausztria helyesen rámutatott – éppen csalásra sarkallna.[31]

49. Ha például nyilvánvaló, hogy a közeljövőben nemcsak a hátulsó negyedekből, hanem az elülső negyedekből származó húsra is igénybe vehető lesz a marhahúsra nyújtott export-visszatérítés, úgy ez növelheti a gazdasági szereplők hajlandóságát, hogy már az azt megelőző időszakban hamis an nyilatkozzanak a kivitelre történő bejelentéskor az elülső negyedekből származó húsról, és később az enyhébb büntető törvény visszamenőleges hatályú alkalmazására hivatkozzanak.

50. Az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondatában rögzített nemes gondolat ezáltal éppen az ellenkező célt érné el.

Közbenső következtetések

51. Mindent egybevetve az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának alapelvével (az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondata) nem ellentétes egy olyan személy elítélése, aki az uniós jogi különleges export-visszatérítésre bejelentett áruk jellegét illetően csalás és hamis nyilatkozatok útján jogosulatlan előnyre törekszik vagy azt megszerzi, amennyiben a ténylegesen exportált áruk a csalás és a nyilatkozatok megtételének időpontjában nem voltak támogathatóak, és csak az uniós jogi szabályozás cselekmény elkövetését követően végbement változásával váltak azzá.

VI. Kiegészítő megjegyzések

52. Pusztán a teljesség kedvéért végül két olyan kérdésbe is belemegyek, amelyet az eljárás résztvevői mellékesen taglaltak.

29 2016. október 6-i Paoletti és társai ítélet (C-218/15, EU:C:2016:748).

30 2016. október 6-i Paoletti és társai ítélet (C-218/15, EU:C:2016:748, 33. és 42. pont).

31 Lásd e tekintetben még: 2016. október 6-i Paoletti és társai ítélet (C-218/15, EU:C:2016:748, 36. pont).

A megszerezni kívánt vagyoni előnyről

53. E két kérdésből az első azzal a vagyoni előnnyel (azaz a különleges export-visszatérítéssel) kapcsolatos, amelyet a vádlottak azon vállalkozás számára kívántak a marhahúsból készült termékek kivitelével összefüggésben hamis nyilatkozatok és csalás útján jogosulatlanul megszerezni, amely számára tevékenykedtek.

54. A jelen ügy megítélése szempontjából az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondatára tekintettel van-e jelentősége annak, hogy az alapeljárás vádlottjai egy ilyen pénzügyi előny tényleges megszerzése miatt állnak büntetőeljárás alatt, vagy csak a csalárd szándékú cselekmények miatt, amelyeket erre az előnyre tekintettel vittek véghez?

55. Álláspontom szerint nincs jelentősége. Az ugyanis, hogy egy vállalkozás jogosult-e bizonyos áruk Európai Unióból valamely harmadik országba történő kivitelére tekintettel különleges export-visszatérítésre, még önmagában nem a munkatársai cselekményei büntetendőségének a kérdése.

56. Az alapeljárás vádlottjai, ahogy azt a kérdést előterjesztő bíróság a Bíróság kérésére kifejezetten megerősítette, azért állnak büntetőeljárás alatt, mert ilyen különleges export-visszatérítésekre tekintettel hamis nyilatkozatokat tettek és csaltak.

A fagyasztott hús friss vagy hűtött húsként történő helytelen bevallásáról

57. A második kérdés az előzetes döntéshozatal iránti kérelem azon utalásával kapcsolatos, miszerint az alapeljárás vádlottjai a különleges export-visszatérítésre bejelentett marhahúsról nemcsak abban a tekintetben nyilatkoztak hamisan, hogy az elülső, illetve hátulsó negyedekből származnak, hanem csalárd szándékkal *fagyasztott* marhahúst *friss* vagy *hűtött* marhahúsként jelentettek be.[32]

58. Ez a körülmény, amelyet a kérdést előterjesztő bíróság sehol sem fejtett ki részletesebben, nem tűnik a bíróság előzetes kérdése szempontjából alapvető jelentőségűnek. Ennek megfelelően jelen indítványban én sem tettem alaposabb jogi vizsgálat tárgyává.

59. Csak arra a megállapításra szorítkozom, hogy az alkalmazandó uniós jog a tekintetben változatlan volt, hogy a szóban forgó különleges export-visszatérítések vonatkozásában mindig csak friss vagy hűtött marhahús jött szóba, a fagyasztott sohasem. Ezért az alapeljárás vádlottjai az érintett húsdarabok frissességi fokával kapcsolatban az általuk esetlegesen hamisan megadott adatokra tekintettel fennálló büntetőjogi felelősségüket illetően eleve nem hivatkozhatnak az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazására az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondata értelmében.

VII. Végkövetkeztetések

60. A fenti megfontolások fényében azt javasolom a Bíróságnak, hogy a francia Cour de cassation (semmítőszék) előzetes döntéshozatal iránti kérelmét a következőképpen válaszolja meg:

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondatát úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, ha valamely személyt azért ítélnek el, mert export-visszatérítés jogosulatlan megszerzése érdekében különböző cselekményeket követett el, vagy hamis nyilatkozatokat tett azon

32 A friss vagy hűtött marhahús és a fagyasztott marhahús közötti különbségnek komoly jelentősége van az áruknak az Európai Unió vámhatárain keresztül történő behozatala és kivitele szempontjából, ahogy azt nem utolsósorban a Kombinált Nómenklatúra mutatja: a 0201 KN-kód a „szarvasmarhafélék húsa frissen vagy hűtve”, ezzel szemben a 0202 KN-kód a „szarvasmarhafélék húsa fagyasztva”. Ezekre a KN-kódokra hivatkozik kifejezetten a mezőgazdasági termékek export-visszatérítési nómenklatúrájának létrehozásáról szóló, 1987 december 17-i 3846/87/EGK rendelet (HL 1987. L 366., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 3. fejezet, 7. kötet, 325. o.) is.

áruk jellegéről, amelyekhez kapcsolódóan uniós jogon alapuló jogtalan előnyt kért vagy kapott, amennyiben a szabályozás a tényállás megvalósulását követően úgy módosult, hogy a visszatérítési jogosultság az adott személy által ténylegesen exportált árukra is vonatkozik.